

אבולוציה של מקום

תערוכה קאמרית של שלוש אמניות צעירות בוגרות המכון לאמנות במכללת אורנים, **תמר נמרוד רוגני, יעל מנין ואנדריאה חזן**. שלושתן זכו בפרס האוצר מטעם הגלריה בכברי. כל אחת מציבה תערוכת יחיד, המכלול של שלושתן מעורר את תשומת לבנו למצב של על פי תהום, של עולם הולך ונעלם, עולם של הכחדה, שיבוש ומצבי קיצון. הן נוקטות בפעולות רומזות של אחיזה בזיכרון, הנצחה, מחיקה, חפירה, גילוי והסתרה, לקטנות ואספנות. עבודה עמלנית ופרטנית בנייר אצל תמר נמרוד רוגני מתבצעת בחריטה, בהטבעת טקסטורה, בהדפסה או ברישום דיו. קיפול, גלגול, גזירה והדבקה מאפיינים את עבודתה של יעל מנין. ולעומתן – נראות של שרידי מבנים בחומרי בנייה מיוחדים את עבודותיה של אנדריאה חזן. כל אחת נוגעת במקום שברירי בהווייתה הקיומית.

בסדרת תחריטים ורישומי דיו "**נוף תלוי**" מציגה **תמר נמרוד רוגני** על קיר מוארך זיכרון ומציאות של נוף תלוי מעל מחצבה, כפר קטן על ראש הר, מכונות חופרות תחתיו, מאיימות להשאירו תלוי על פי תהום. "המחצבה היא הכתם על תמונת נוף ילדותי. ההר היה מגרש המשחקים שלנו, של אחיותיי ושלי. ליתר דיוק מחציתו – החצי הירוק. החצי השני של ההר היה תהום מסוכנת, הצד הרע שלו, מלא באבק וברעש של מכונות המכרסמות בו, בבית שלנו" (מתוך דברים שכתבה האמנית לקראת תערוכתה).

דיכטומיה בין נקודת מבטה האישית אל מול נקודת מבטם של המתבוננים מרחוק, אלה שעוברים בכביש מול מחצבת שפיה ותמונת נוף ייחודית ומפתיעה של כפר קטן מתגלה לעיניהם: ברושים, אורנים, בתים עם גגות אדומים תלויים מעל תהום, כפר מעל ריק ואבק. בשביל האמנית "הפסטורליה" הייחודית מצמררת. מראה בטן ההר שנאכל מפעים בעוצמתו. דימוי של קו נוף – נוף שהוא מקור לפחד ומתיקות של בית וילדות, הבית בשפיה.

העבודות הלבנות עוסקות בזיכרון של פעולה ושל דימוי, מכונה – המכבש בסדנת ההדפס, הטביעה באלימות בנייר משהו שכבר לא נמצא, עקבות. הדימוי כמעט ונעלם, הוא מבקש מהצופה, בלחישה, אינטימיות של מבט כדי לגלותו. כמו הזיכרון הוא נוכח ונעלם. הפעולה בסדנה היא טכנית ללא מגע יד אדם, פעולה קרה ואלימה, הפעלת כוח רב שתוצאתה עדינה וכמעט בלתי נראית, ועם זאת מאוד נוכחת, כמו גם סימני החריצה והגירוד שמשאירות מכונות החציבה, היוצרות טקסטורה עדינה שנעשתה בכוח רב, ולאט לאט בולעות ומעלימות את הנוף.

צבעי התחריטים מנסים להתחקות אחר גוני האבק והטיח, כמו בצבעי צילום ישן, הטקסטורות הן כמו של טיח מתקלף ושל גירוד המכונות במדרון, טקסטורה עדינה של חריצים, זיכרון של תנועה וכוח, כדימוי מופשט. התחריט, כדבריה של האמנית, "מכיל בתוכו את כל הפעולות העדינות והאלימות שמשאירים החיים באדם – התכלות החומר, זיכרון של מגע, שריטה, החומצה שמאכלת בפלטת הנחושת, משמעות הזמן בתהליך, כוח המכבש, סיבוב הגלגל, העבודה המכאנית והתוצאה העדינה על הנייר. תהליך ממושך שכל שלב בו משאיר סימן."

אוסף את דבריה של גליה יהב במוסף גלריה של עיתון הארץ, בכתבה "בוגרי האמנות בתל חי ואורנים: משאירים את האירוניה למרכז" (21/7/2013) בביקורת על עבודותיה של נמרוד רוגני: "מתווים של קווי-אופק מיוערים כמעט ריקים או תבליטים של צילומי-אוויר הופכים את הנייר למפה טופוגרפית אילמת".

בסדרת רישומי הדיו בוחנת האמנית את המתח ואת שיווי המשקל בין הלבן והשחור, משחק שבו נוצר מאבק בין יש ואין, בניסיון לאזן ביניהם. כתם הדיו השחור המאיים לכלות את הכפר המוצג כקו נוף עדין, כותבת נמרוד רוגני, "זהה מבחינתי לריק הלבן. עוצמתה של המחצבה מצטיירת לפעמים כענן שחור, ככתם מתפרש וגדל, כחור שחור, ולפעמים ככלום, ריק, לובן, חלל, אבקה לבנה".

תמר נמרוד רוגני מעלה את "אימת הריק" ואת חרדת המוות להתמודדות על הנייר.

אנדריאה חזן – "מונומנטים", מציבה שלושה מבנים ריבועיים – **איקונות**. מבנים קטני מידות תלולים על קיר. בתוך כל אחד מהם נחרט מבנה אדריכלי דמוי מסגד או קבר צדיק, בית ואובליסק. כל שלושת המבנים נחצבו בגבס. האיקונות מנותקות ממבנה אדריכלי דתי, מוצגות בתוך "קובייה לבנה", חפה מכל אמונה באל.

על קיר לבן נחצבה בעדינות עד כדי היעלמות **"עיר"**, הד למקום "אוטופי" שמופיע בחלל כמו בחלום, או אולי זיכרון אפל. עיר רנסנסית שמסמלת את העיר האידיאלית, אותה צייר פיירו דלה פרנצ'סקה בשנת 1470.

על הרצפה מונחים מבנים דמוי שער ניצחון כשהם עומדים על במה יצוקה במלט. אחד מהשערים מט לנפול. המבנים על הרצפה, האיקונות על הקיר ו"העיר" הנעלמת מושכים זה את זה בעזרת כבלים ממתכת. ובכך הם מבטיחים את המשך יציבותם התלויה בספק.

מונומנט ה"שערים" נחשף בעליבותו האדריכלית, "נפילתו" ממקום שייצג יציבות, כוח, שליטה ועמידות, אל יציבות מעורערת. ארעיותם במרחב, משבשת את משמעות מיקומם ההיסטורי.

חלק מההשראה לעבודתה של חזן בא מהתבוננות במצגת שמספרת את סיפורה של הכיכר המרכזית בבואנוס איירס, פלאזה דה מאיו, Plaza de Mayo, מול משכן נשיאי ארגנטינה, כיכר שבה התקיימו בין היתר הפגנות מחאה קשות נגד השלטון במהלך השנים, והיא נחשבת למרכז החיים הפוליטיים בארגנטינה.

האיקונות האדריכליות שהנציחו בעברם את כוח האמונה, וסימלו את הקבוע, הנצחי והמגן, מאבדים את הילתם והם חלק מניסיון נואש של עמידה יציבה בחלל, ביטוי ליחסים בין נצחי לארעי, בין הנני לחסרוני, ובין רוח לחומר. חזן שתלה בתוכם מונומנטים קטנים בהשראתם של מבנים שנמצאים מסביב לפלאזה דה מאיו, כמו האובליסק El Obelisco, שניצב במרכז העיר והוא אחד מהסמלים המזוהים איתה, גובהו 67.5 מ', והוא הוקם לציון 400 שנה לייסודה של בואנוס איירס, וכן הבית הוורוד, Casa Rosada, משכנה של הזרוע המבצעת בממשל הפדראלי. הקטנת המונומנטים בתערוכה והפיכתם למעין דגמים מעצימה את עליבותם ביחס לעברם המזהיר.

בחלל מוצג גם מבנה תבליטי ובו 24 תאי "שרידים". אלה נמשו מן הים, או נמצאו על חופו. הים כמקום לגעגוע של מהגר. האובייקטים נראים לעין בשלמותם וחלקם קבורים ומבקשים פענוח. חזן העמידה "אתר ארכיאולוגי" תלוי על קיר. היא נקטה בהיבט נואש נוסף של שימור זיכרון הולך ונעלם. מעין ארכיב לעולם שהיה. מהו העולם שהיה? האם הוא עולמה של האמנית שחוותה עקירה/ הגירה ממחוזות ילדותה בדרום אמריקה? האם ההיצמדות וההיאחזות באותם מונומנטים בתערוכה חושפים את שורשיותה התלושה? או שהיא בחרה לחשוף את ביקורתה החברתית פוליטית כלפי ארץ הולדתה וכלפי משטרים כוחניים.

הצבתה של יעל מנין בגלריה נוצרה בעבודה עמלנית, מדויקת להפליא, עד לפרטים הקטנים, בין קרטון ונייר לחמרי טבע זניחים. כרמיזה לארבעת היסודות ההכרחיים לקיומנו – אדמה, אוויר, אש ומים. בין חומרי ההצבה מצויים אבני בזלת, עץ גולמי, קליפות עצים, שורשים ופירות צמחים. מבט על המוצגים מגלה מבנים סימביוטיים, מוטציות ביזאריות, מעין ביוטופ שהתגלה ולא פוענח. האם הוא תוצאה מאוחרת של אסון אפוקליפטי? או אולי עולם חולה לקראת הכחדתו?

מנין יוצרת דגמים שבחלקם חוזרים ומשוכפלים לכדי יצירת דגם ריזום(1), החזרה הרפטיבית בין צורה, חומר וחלל, מלאכת שזירה של אלמנטים צמחיים לכדי מציאות אחרת.

תהליך שבו החומר נחשף ומתגלה. כמו למשל בפעולות קילוף הקרטון, או חיבורם של נשלי הקרטון לצורה חדשה. פראות והתפשטות אל מול עדינות הצורה והחומר.

תהליך העבודה הוא בעיקרו אינטואיטיבי. הגילוי מוליד תוצר, והתוצר לעתים משוכפל ולעתים, כבפעולת שרשור, נולדת צורה חדשה. הבחירה של מנין היא לעשות שימוש ב-Ready made מהטבע (כהגדרתה). ליצור תוצרי טבע חדשים שהם הכלאות וחיבורים. אסתטיקה של גידולי פרא, מוטציות משוכפלות. ביוטופ שאולי מתריע לשימור התנאים האקולוגיים למעננו ולמען הדורות הבאים. העבודות מנסחות את המושג 'טבע' דרך פירוקו והרכבתו מחדש לכדי תחביר הנוקט עמדה, בדומה לגישתם וליצירותיהם של אלי גור אריה, אביטל כנעני, ניבי אלרואי, קיקי סמית ואחרים.

כוחו של הטבע שמתקיים כאן לא עוצר מלנסות לפרוץ ולצמוח בתוך תנאי המציאות האחרת. מושג האנטרופיה (2) שמתייחס למידת האי-סדר של המערכת נוכח בתערוכה. אמנם לא מדובר בעבודה שעוסקת במצב של כאוס, ואכן אנטרופיה אינה כאוס, אלא הנרטיב שלו, היא הסדר של האי-סדר.

ואולי בכך מציעה האמנית אפשרות שיש בה גם היבט אופטימי להמשכיות.

.....
(1) בתאוריית "הריזום" ממד הפעולה והזמן מורכבים מאלמנטים קווים מקטעים, ריבודים בממדיהם, המחוברים בכל עת אלה לאלה, מתפצלים ומתחברים מחדש. יחסי חיבור בלתי קווים אלה, כמו גם מכלול הגבולות הפיזיים והווירטואליים, משתנים ומוגדרים מחדש כל העת. "הריזום פועל דרך השתנות רציפה, תמיד חסר היקבעות, שינוי מתמיד של התהוויות שאינן חוזרות על עצמן (ז'יל דלז ופליקס גואטרי, "אלף מישרים, סעיף xiv, מערכת אקסיומטית והמצב העכשווי", תרגמה אריאלה אזולאי, תאוריה וביקורת 17, סתיו 2000).

מרגע שאנו נמצאים במודל של ריזום, כל צורה של היררכיה ברורה מתבטלת, והרשת נמתחת למערכת קישורים אינסופית. "ריזום" הוא מושג בוטני שפירושו קנה שורש, אותו חלק בצמח המחבר באופן אופקי את גבעולי הפרחים אל האדמה. תורתם הפילוסופית של דלז וגואטרי מסתמכת על עקרון "קנה השורש" ומשתמש בו כמטאפורה לפעולת המחשבה, שבה כל רובד מחובר לרובד אחר. סבך של קווים, הסתעפויות והצטלבויות, שאין לו התחלה ואין לו סוף, והוא צומח לכל הכוונים בו-בזמן, ומכל קו ניתן לשרטט עוד קווים שמחברים ומסתעפים לעוד קווים.

(2) "האמנות האנטרופית מכילה את הקטסטרופה, השיבושים, הטעויות והסתירות. היא מביטה אל הלא-נודע וחוגגת את העיוות, את שגיאת החישוב, את האקראי ואת יד המקרה של האלגוריתם. היא מפנה דרך לאל-אנושי, או לאנושיות אחרת. הרעש של

העולם אינו מסונן יותר על ידי החוויה האנושית, אלא מתווך דרכה. ההפרעה הכרחית למשמעות, אינה נתפסת כזרה לה. האנטרופיה מאלצת אותנו להתמודד עם השאלה "מהו אנושי" באופן החריף ביותר; להגדיר מחדש את האנושיות באופן דינמי. היא מאלצת אותנו להתמודד עם כך שאנו לא רק אנושיים, אלא שהעולם קיים בתוכנו. אין אנו בני אנוש יותר, אלא בני עולם". טל מסינג, "הקצה – אנטרופיה עכשיו", סוף שבוע / עיתון הארץ, 19.7.2012.